

Το αξιόμαχο της ανεκτικής δημοκρατίας

Ποια πρέπει να είναι η στάση μιας Δημοκρατίας απέναντι στους εχθρούς της; Πρέπει να τους αντιμετωπίζει με τα μέσα του ποινικού δικαίου ή του εκλογικού νόμου; Επιτρέπεται να αποκλείει υποψηφίους και εκλογικούς σχηματισμούς από την κρίση του εκλογικού σώματος και, εάν ναι, με ποια κριτήρια; Ποιος αποφασίζει για όλα αυτά τα θέματα; Το Σύνταγμα, ο κοινός νομοθέτης (η Βουλή) ή ο δικαστής; Όλα αυτά τα ζητήματα απασχολούν εδώ και δεκαετίες το σύγχρονο συνταγματικό δίκαιο, τέθηκαν όμως εκ νέου μετά την απόφαση του Εφετείου Αθηνών για τη Χρυσή Αυγή.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Και εν αρχή ην ... το ισχύον Σύνταγμα του 1975, το οποίο δεν προβλέπει τη δυνατότητα απαγόρευσης πολιτικών κομμάτων, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες, π.χ. στη Γερμανία. Η απαγόρευση, με απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, των πολιτικών κομμάτων «των οποίων η δράσις τείνει εις ανατροπήν του ελευθέρου δημοκρατικού πολιτεύματος» προβλεπόταν στο κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος, αποσύρθηκε όμως ύστερα από τις έντονες αντιδράσεις της αντιπολίτευσης. Άρα, ο συντακτικός νομοθέτης δεν αγνόησε το θέμα της απαγόρευσης των πολιτικών κομμάτων. Το αντιμετώπισε και συνειδητά απέρριψε τη δυνατότητα αυτή.

Αντιθέτως, το Σύνταγμά μας στο άρθρο 51 παρ. 3 ορίζει ότι κάποιος μπορεί να στερηθεί τα δικαιώματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι ως συνέπεια αμετάκλητης ποινικής καταδίκης για ορισμένα εγκλήματα. Με βάση τη διάταξη αυτή, ο προηγούμενος Ποινικός Κώδικας προέβλεπε την αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων για τα κακουργήματα και για ορισμένα πλημμελήματα. Με τον νέο Ποινικό Κώδικα, η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων καταργήθηκε ως «απαρχαιωμένη» και αντικαταστάθηκε από την «αποστέρηση της δημόσιας θέσης ή του δημόσιου ή αυτοδιοικητικού αξιώματος που κατέχει» ο δράστης. Πάντως, ο νομοθέτης μπορεί να ορίσει στον εκλογικό νόμο ότι δεν διαθέτει το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι όποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα σε ορισμένα ποινικά αδικήματα. Όλοι θα συμφωνήσουν στη αξιοποίηση της δυνατότητας αυτής και όλοι επίσης θα συμφωνήσουν ότι στα αδικήματα αυτά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται και η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση. Από εκεί και πέρα όμως, επιβάλλεται μια ψύχραιμη και συνολική αντιμετώπιση του ζητήματος, χωρίς υπερβολές, με σεβασμό στο γράμμα του Συντάγματος που προϋποθέτει αμετάκλητη ποινική καταδίκη (δηλαδή η υπόθεση να έχει περάσει και από τον Άρειο Πάγο), με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας και ύστερα από συνεκτίμηση του τι συμβαίνει σε άλλες έννομες τάξεις.

Στη θεωρία πληθαίνουν οι φωνές που υποστηρίζουν την ανάγκη ανάληψης νομοθετικής πρωτοβουλίας, ώστε να εκχωρηθεί στον Άρειο Πάγο η αρμοδιότητα να απαγορεύει τη συμμετοχή στις βουλευτικές εκλογές εκείνων των κομμάτων που έχουν κριθεί από τη δικαιοσύνη ως εγκληματικές οργανώσεις. Η θέση αυτή βρίσκει στήριγμα στο άρθρο 29 παρ. 1 Συντ που ορίζει ότι η οργάνωση και η δράση των

πολιτικών κομμάτων οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Επίσης, η ίδια θέση προφυλάσσει όλους τους δημοκρατικούς πολίτες από το δυσάρεστο συναίσθημα να τους μοιράζονται ψηφοδέλτια της Χρυσής Αυγής στις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Το Σύνταγμα, όμως, δεν μπορεί να ερμηνεύεται με όρους συναισθηματικούς και, επίσης, η μέθοδος υπεράσπισης της Δημοκρατίας μας δεν είναι δυνατό να διαφοροποιείται ανάλογα με τα πολιτικά επίδικα κάθε ιστορικής συγκυρίας. Σε αντίθετη περίπτωση, η κανονιστική δύναμη των συνταγματικών διατάξεων θα υποχωρούσε, καθώς θα αναγνωριζόταν *de facto* η δυνατότητα κάθε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας να τροποποιεί με νομοθετική ρύθμιση το περιεχόμενό τους.

Κατά συνέπεια, αν συμφωνούμε ότι το Σύνταγμα πρέπει να ερμηνεύεται με μεθοδολογική συνέπεια και με το βλέμμα στραμμένο όχι μόνο στο παρόν, αλλά και στο μέλλον, οφείλουμε να απαντήσουμε στο εξής ερώτημα: Μήπως η προτεινόμενη νομοθετική εξειδίκευση του άρθρου 29 οδηγεί κατ' ουσίαν στο ίδιο αποτέλεσμα που απέρριψε ο συντακτικός νομοθέτης το 1975, δηλαδή στην απαγόρευση των πολιτικών κομμάτων; Αν δεν μας αρέσει το μοντέλο της ανεκτικής δημοκρατίας, ας το πούμε ευθαρσώς και ας αλλάξουμε τη συνταγματική διάταξη. Περαιτέρω: Αρκεί η πρωτόδικη ποινική καταδίκη ως λόγος μη ανακήρυξης ενός πολιτικού κόμματος στις βουλευτικές εκλογές ή, αντιθέτως, αυτή θα πρέπει να έχει γίνει αμετάκλητη, όπως ορίζει το Σύνταγμα για τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων; Και τέλος: τι θα αποφασίσει ο Άρειος Πάγος όταν δεν θέσει υποψηφιότητα το ίδιο το κόμμα που καταδικάσθηκε ως εγκληματική οργάνωση, αλλά κάποια «παραλλαγή» του με κάποια άλλη ονομασία; Τι θα αποφασίσει ο Άρειος Πάγος αν δεν θέσουν υποψηφιότητα οι ίδιοι οι καταδικασθέντες αλλά κάποιοι, κυριολεκτικά ή πολιτικά, «συγγενείς» τους; Σε τελευταία ανάλυση, σε ποιο βαθμό μπορεί μια δημοκρατία να διευρύνει τις απαγορεύσεις των πολιτικών δικαιωμάτων, ώστε να προλάβει ενδεχόμενες απόπειρες καταστράτηγησης του νόμου από τους εχθρούς της; Μήπως έτσι κινδυνεύει όχι μόνο να θέσει υπό αμφισβήτηση τον φιλελεύθερο χαρακτήρα της, αλλά και να διαμορφώσει μια πρακτική που μπορεί να εφαρμοσθεί εις βάρος άλλων πολιτικών φορέων και σε άλλες συγκυρίες;

Εάν κάτι υποβαθμίσθηκε στη συζήτηση για την απόφαση του Εφετείου Αθηνών για τη Χρυσή Αυγή, είναι η συνταγματική διάσταση της απόφασης αυτής. Δεν τονίσθηκε επαρκώς ότι μια Δημοκρατία μπορεί να αμύνεται και με τα μέσα του ποινικού δικαίου και να τιμωρεί όσους χρησιμοποιούν τα μέσα του δημοκρατικού πολιτικού αγώνα για την τέλεση εγκληματικών πράξεων. Η ποινική καταδίκη, σε συνδυασμό με την πολιτική καταδίκη της Χρυσής Αυγής στις βουλευτικές εκλογές του 2019, ήταν η καλύτερη άμυνα της Δημοκρατίας μας.

Σπύρος Βλαχόπουλος
Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Αλέξανδρος Κεσσόπουλος
Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης